

ILLYÉS GYULA

Élmény és vers

UTÓSZÓ EGY VERSESKÖNYVHÖZ

A vers két fordulóval készül. Az emberből egy közlendő kitörekszik; külön léte akar, az emberinél is tartósabbat. Ha ez megtörténik, a lélek megkönnyebbül, de elsietett a hasonlat, hogy a szülő nők példájára. Ami világra jött, nem mindig maradandó; még nem mű. A második forduló teszi azzá. Alkotója voltaképp itt vizsgálják; itt teremti.

A két folyamat legtöbbször egyidejű. A költő az „ihlet” anyagát már tudatos munkával is rögtön alkotássá formálja: befejezi a verset. Am nagyon sokszor — korunkban egyre többször — nem tüstént fejezi be. Vagy nincs megelégedve azzal, aminek papírra vetve formát adott. Esetleg papírra sem veti. Még az sem jelenti, egyáltalában nem, a közlendő elvetélését. Egyik, nagyon is gyakori módja a fogalmazás lezajlásának. Rengeteg a művészi alkotás, amely az élmény befogadása után hónapokkal, évekkel, évtizedekkel jó napvilágra.

Az érlelésnek vagy a hibernálásnak ezt a jogát szépíróknak, zenészeknek, festőknek, mindenfajta művésznek megadtuk. A lírikusnak, jó ideig, a legkevésbé. Tőle az őszinteség és a remeklés egyidejűségét kívántuk, mégpedig rögtön. A mélylélektanénál beljebb ható levetközödést és rögtönzést.

E kettő mind nehezebben társul: a lélek is, a világ is mind mélyebbről nyújt csak magyarázatot; a felület képei mind elégtelenebbek. Az élmény befogadása lehet pillanatnyi. Mind gyakoribb, hogy művészi kifejezése ne csak rögtönzés legyen; ne puszta naplószerű teljesítmény. A modern líra — a mélytudat mintájára — a mély-tudatosság jegyeit mutatja. Annak ellenhatásaként vajon oly messze haladt a szabad képzettársításnak és az onirizmusnak — a láz- és a félálom nyelvének — világában? Annak folytatásaképpen.

Mindnyájunk igénye — nem csupán költőké —, hogy ne csak világlátásunk legyen tárgyias, hanem önszemléletünk is. Hírheft befelé fordulásunk is. „Modern” költők a világtörténet minden szakaszában voltak. A mai modern — előrelépő — költőket semmi nem buzdítja úgy a jó célú egyéni versengésre, mint épp látványos egyéniségük levetése, megkülönböztető híres énük útszéli hagyása. Mint az, hogy váltott lélekkel is tovább, tovább. És ez nem nemzedéki jellemvonás. Az idő követelménye; hogy lélegzeni tudjunk az idő minden rétege alatt.

Mindehhez — magamra fordítva a szót — e könyv összeállításakor támadt hozzáfűznivalóm.

Sose tudtam és ma még kevésbé tudnám verseimet felelősséggel időrendbe sorolni. Ezt nem is tartottam soha lényegesnek. Közlési vágy — főleg azonnali — különösképpen sose sarkallt. Kezdetől fogva gyakran megesett, hogy még befejezettnek érzett verset is félretettem, nemegyszer azon első alakjában, leltisztázás nélkül, s csak esztendőik múlva vettem elő. Még többször megesett ez

olyan írásaimmal, melyeket be sem fejeztem, elfeledtem, s később papírhalmok aljából a véletlen vetett elém. E kötet darabjai közt is van, melyek kezdő szakaszait tíz-egynéhány éve, befejező szakaszát pedig az idén írtam le. Folyománya volt ez is annak, hogy — noha jellegzetesen lírikus alkatnak tapasztalom magam — kinosan idegenkedtem személyi dolgaim úgynevezett kitérésétől. Becsvágyam kezdettől nagyobb volt annál, hogy csak magamat tárjam föl; valamennyiünkben — magában az emberben — vágytam megelni a föltárasra érdemest. Hogy ez a mélyebb lírai természet hozott-e aztán eredményt, ennek során nem a keletkezési időpontja számított, hanem egyes-egyedül formába öntésének dátuma! Nem a mikor tehát, hanem csakis a miképp.

Honnan fakad föl vajon már most, milyen mélyből jut fölszínre bennünk, az a lényeges, ami alakot, megformálást kíván? Van, ismétlem, ami húsz-harminc év előtről. Van, ami húszéves — még az is lehet, hogy húszhónapos — korunkból. Mondjunk le ezek lírai rendű megjelenítéséről, pusztán azért, mert megkerülik a tudat uralmát? Kár lenne. Mert hisz minél idősebbek vagyunk, annál több lehet a nehezen megragadhatóra nemcsak az igény, hanem a tapasztalat is.

